

ارزیابی پیوستگی‌های بین تصویر و متن در کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی

علی روحانی*

دانشیار زبان انگلیسی، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد،
شهرکرد، ایران

بشیر جم**

استادیار زبانشناسی، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد،
شهرکرد، ایران

زهرا جمشیدزاده***

کارشناسی ارشد آموزش زبان انگلیسی، گروه زبان انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی،
دانشگاه شهرکرد،
شهرکرد، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۵/۰۹/۲۵، تاریخ تصویب: ۹۶/۰۵/۰۱، تاریخ چاپ: مرداد ۱۳۹۶)

چکیده

هدف از این پژوهش توصیفی/تحلیلی، بررسی پیوستگی‌های بین تصویر و متن در کتاب‌های آموزش زبان انگلیسی کاتینگ ایچ و امریکن انگلیش فایل براساس چارچوب نظریه نقش‌گرای هالیدی و نظریه نشانه‌شناسی کرس و فان لیوین است. این نظریه‌ها با مشخص کردن روابط بین تصویر و متن، روشی را برای درک بیشتر معنا در کتاب‌های آموزشی زبان انگلیسی به زبان‌آموزان ارائه می‌دهند. این پژوهش سه معنای اندیشگانی، بینافردی و متنی را در تصاویر و متن بررسی می‌کند. نتیجه‌های این پژوهش، در برگزیده چند نکته است. نخست، بررسی معنای اندیشگانی حاکی از این است که پیوستگی‌های میان تصاویر و متن در دو گروه تفصیلی و بروز کلامی و ذهنی افکار خلاصه می‌شود. دوم، بررسی معنای بینافردی نشان می‌دهد این پیوستگی‌ها به دو گونه معنای هم‌کنشی و سنجشی تقسیم می‌شوند. سوم، بررسی معنای متنی پیوستگی میان تصویر و متن را در دو گروه اطلاعات کهنه و نو، و اطلاعات واقعی و آرمانی تقسیم می‌کند. سرانجام، این پژوهش بر اهمیت این پیوستگی معنایی برای فهم متن‌های چند شیوه‌ای و تاثیر آن بر مخاطب تأکید می‌کند.

واژه‌های کلیدی: تصویر، متن، کتاب، معنا، نشانه‌شناسی.

* E-mail: roohani.ali@gmail.com

** E-mail: B_Jam47@yahoo.com

*** E-mail: Zahra.JMZadeh@yahoo.com

مقدمه

مرور تاریخچه آموزش و یادگیری زبان دوم گویای آن است که کتاب‌های آموزشی هسته هر برنامه آموزشی است، بنابراین بیشتر زبان‌آموزان و مدرسان به کتاب‌های آموزشی نیاز دارند. از این رو، کتاب عامل اصلی یادگیری و آموزش در بیشتر کشورها است (هاچینسون و تورز، ۱۹۹۴). در گذشته، طراحان کتاب‌های آموزشی زبان، بر جنبه متنی این کتاب‌ها تأکید می‌کردند، ولی امروزه آن‌ها افزون بر جنبه‌های متنی، بر جنبه‌های نگارگری کتاب‌های زبان دوم تأکید می‌کنند و آن‌ها را چندشیوه‌ای^۱ می‌نامند؛ چرا که باور دارند این دو جنبه همسو می‌پندارند (سایپ^۲، ۱۹۹۸) و واژه‌ها بدون نگاره‌ها وجود چندانی ندارند (پارسا، ۲۰۰۴). متن‌های چندشیوه‌ای متشکل از دو یا چند نوع نشانه‌اند (وو^۳، ۲۰۱۴) و پلی میان جنبه‌های متنی و نگاره‌ای را در کتاب‌ها به وجود می‌آورند. برخی از پژوهشگران نیز دریافته‌اند که جنبه‌های نگاره‌ای و متنی به هم مرتبط‌اند (لستر^۴، ۲۰۰۰). به‌سخنی دیگر، پیام‌های ژرف و معنادار همزمان از دو لایه متنی و نگاره‌ای تشکیل شده‌اند. از این جهت، وو (۲۰۰۴) و آنورث^۵ (۲۰۰۶) به بررسی روابط متقابل بین متن و تصویر، در کتاب‌های تصویری برای کودکان (مثل کتاب باغ‌وحش اثر آنتونی برانی^۶) پرداختند و رابطه معنای نهفته در متن و تصویر را برای خوانندگان این کتاب‌ها آشکار ساختند. این پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که در کتاب‌های تصویری کودکان، هم تصاویر و هم نگاره‌ها افزون بر کمک به معنای متن، تاثیر احساسی و زیبانشناختی زیادی بر کودکان دارند.

امروزه کتاب‌های آموزشی زبان انگلیسی مهم‌ترین منبع دریافت اطلاعات زبانی و اساس تمرین و یادگیری و منبع مهم برای ارتباط زبان‌آموزان با زبان خارجی‌اند (نوردنورد^۷، ۲۰۱۰)؛ به رغم نقش نگاره‌ها در تسریع فرایند یادگیری، اما به زبان‌آموزان و مدرسان زبان در بازه چگونگی پیوندها، روابط و شیوه آشکارسازی معنای متقابل نگاره‌ها و متن‌های وابسته به آن‌ها،

1. Hutchinson & Toress
2. Multimodal
3. Sipe
4. Wu
5. Lester
6. Unsworth
7. Anthony Browne
8. Nordensvärd

مشکلات و پرسش‌هایی در ذهن خود دارند. با وجود اهمیت موضوع، پژوهش‌چندانی هم درباره پیوست متن نگاره برای، درک و انتقال معنا در کتاب‌های آموزشی زبان انگلیسی، به ویژه از جنبه نشانه‌شناسی، صورت نگرفته است. از این‌رو، این مقاله برآن است که با استفاده از هم‌کنشی زبان‌شناسی نقش‌گرای هالییدی^۱ و نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر^۲ کرس و فان لیوین^۳ به بررسی نگاره‌ها و متن‌های مربوط به آن‌ها در مجموعه کتاب‌های *امریکن انگلیش فایل*^۴ و کاتینگ ایج^۵ بپردازد. همچنین به بررسی پیوستگی میان نگاره و متن وابسته به آن، در سه سطح معنای اندیشگانی، بینافردی و متنی^۶ به این دو پرسش پاسخ دهد: آیا پیوستگی میان نگاره و متن نظیر به آن وجود دارد؟ آیا این پیوند رابطه کمکی به آشکارسازی معنا برای زبان‌آموزان و مدرسان زبان می‌کند؟

چارچوب نظری

انسان‌ها در جوامعی چند وجهی زندگی می‌کنند که این خود موجب می‌شود از مجموعه‌ای نشانه‌ها برای درک و یادگیری معنا در محیط یادگیری استفاده کنند. این نشانه‌ها دیداری، شنیداری و نوشتاری اند. امروزه با گسترش فناوری پرسش‌هایی درباره این‌که نشانه‌ها چگونه در کتاب‌های آموزشی به کار می‌روند، در ذهن فراگیران وجود دارد. فهم و درک معنای این متن‌های چند شیوه‌ای، نیازمند یادگیری و توجه به همه نشانه‌های موجود در آن متن می‌شود. شوارز^۷ (۱۹۸۲) پیوستگی میان جنبه‌های نگاره‌گری و متنی را در دو گروه دسته‌بندی کرده است؛ نخستین گروه تناسب یا سازگاری^۸ نام دارد. تناسب، میان نگاره و متن هماهنگی ایجاد می‌کند و این هماهنگی به صورت تفصیل، تمثیل، تدوین و جایگزینی^۹ است. دومین گروه از این دسته‌بندی، اختلاف و تناقض^{۱۰} میان نگاره و متن را به تصویر می‌کشد. وو (۲۰۱۴)

1. Haliday's functional linguistic
2. Visual social semiotic
3. Kress and van Leeuwen
4. American English File
5. Cutting Edge
6. Ideational, interpersonal, and textual meaning
7. Schwarcz
8. Congruence
9. Extension, exemplification, elaboration, and alternation
10. Deviation

پیوستگی میان نگاره‌ها و متن را در دو دیدگاه مطرح کرده است؛ دیدگاه اول بینانسانه‌ای^۱ است. در این دیدگاه نگاره و متن یکدیگر را تکمیل می‌کنند و متنی یکپارچه، هماهنگ، یکدست و به هم پیوسته به وجود می‌آورند. این یکپارچگی از راه زنجیره‌های پیوستگی به وجود می‌آید. دیدگاه دوم شامل روابط معنایی منطقی^۲ است که هالیدی آن‌ها را پیوند بین‌بندی^۳ می‌نامد. این روابط، پیوند معنایی منطقی متن و نگاره را از راه روابط هم‌نشینی ساختاری^۴ تفسیر می‌کنند. این دیدگاه نه تنها به روابط بین بندها ختم نمی‌شود، بلکه روابط بین نشانه‌ای (متن و تصویر) را نیز نشان می‌دهد.

در ابتدا، بررسی متن‌های چند شیوه‌ای از طریق نظریه نقش‌گرای نظامند هالیدی (۱۹۷۸) صورت می‌گرفت. هالیدی (۱۹۷۸) زبان را نظامی از نشانه‌های اجتماعی قلمداد می‌کند. به سخی دیگر، وی زبان را وسیله‌ای برای درک و فهم معنا از طریق حالت‌های گوناگون می‌داند. این نظریه به معرفی سه فرانش مجزا ولی مرتبط می‌پردازد. بررسی این فرانش‌ها از گسترده علم زبان‌شناسی فراتر می‌رود تا به آشکارسازی معنا در منبع مورد نظر کمک کند. فرانش‌های نظریه هالیدی به سه گروه فرانش اندیشگانی، فرانش بینافردی و فرانش متنی^۵ تقسیم می‌شوند. این سه فرانش، در انواع متفاوت ارتباطات وجود دارند، خواه این ارتباط نگاره‌ای باشد، خواه متنی (آن‌ورث، ۲۰۰۶). درباره پیوست نگاره‌ای برخی از پژوهشگران (مثل کرس و فان لیوین، ۲۰۰۶) از مفهوم فرانش هالیدی بهره می‌گیرند؛ اما، این پژوهشگران فرانش‌ها را محدود به گفتار و نوشتار نمی‌دانند و بر کاربرد آن‌ها در همه روش‌های نشانه‌شناسی (تصویری) تأکید می‌کنند.

روابط بین متن و نگاره در ساختار معنایی اندیشگانی و مطالعات فرهنگی
معنای اندیشگانی شامل نگاره و همه متن‌های مربوط به آن در محتوای اندیشگانی می‌شود. این فرانش شامل الگوهای روایتی، اعمال، رخدادها، افراد شرکت‌کننده در رخدادها و چگونگی انجام آن رخداد است. بر مبنای معنای اندیشگانی، هالیدی (۱۹۹۴) دو نوع پیوند

1. Inter-semiotic relation
2. Logic-semantic relations
3. Inter-clause relations
4. Structural syntagmatic relations
5. Ideational, Interpersonal, textual metafunctions

بین‌بندی به نام‌های «تفصیل» و «گزارش کلامی و ذهنی»^۱ افکار را یادآور می‌شود؛ گروه اول از این پیوندها تفصیل نامیده می‌شود. در این گونه پیوند متن و نگاره هر دو به دریافت بهینه آموزه منجر می‌شوند. در این گروه روابط بین نگاره‌ها و متن‌های وابسته به آن‌ها در سه زیر مجموعه «تقارن»، «تکمیل» و «افزایشی»^۲ تقسیم می‌شوند.

نخستین زیر مجموعه این گروه، «تقارن» نامیده می‌شود که به سازگاری متن با نگاره دلالت می‌انجامد (گیل،^۳ ۲۰۰۲). این زیر مجموعه خود بر ۴ گونه پیوند دلالت می‌کند. در دسته اول پیوند میان متن نگاره «توضیحی»^۴ است. در این گونه پیوند متن و نگاره موجب روشنی و وضوح همدیگر می‌شوند. در دسته دوم هیچکدام از متن و نگاره اطلاعات جدیدی به هم نمی‌افزایند و تنها موجب «تفسیر»^۵ می‌شوند. به سخنی دیگر، متن گویای همان آموزه‌ای است که نگاره در دیده می‌شود (آنورث، ۲۰۰۶). در این گروه متن نگاره هم پایه و هم سطح همند(مارتینک و سالوی^۶، ۲۰۰۵). در دسته سوم از این گروه، متن تمثیلی از نگاره و یا نگاره تمثیلی از متن است و سرانجام در آخرین دسته این گروه زمانی وجود دارد که دو شیوه متفاوت «هم‌فضایی»^۷ در یک جا آورده شوند (لیم،^۸ ۲۰۰۴).

دومین زیرمجموعه این گروه بیانگر پیوند مکمل بین نگاره و متن است. این زیرمجموعه خود بر دو نوع پیوند دلالت می‌کند. در دسته اول متن نگاره حالت «افزایشی یا هم‌افزایی»^۹ یعنی تکمیل‌کننده همند و اطلاعات جدیدی را به هم می‌افزایند و در دسته دوم این گروه، رابطه‌ی «واگرایی»^{۱۰} بین نگاره و متن وجود دارد. سومین زیرمجموعه این گروه هم بر «پیوند افزایشی» بین متن و نگاره اشاره می‌کند؛ این پیوستگی می‌تواند مکانی زمانی و سببی باشد. گروه دوم، معنای اندیشگانی به‌بروز کلامی و ذهنی افکار می‌انجامد. این دسته به گزارش ذهنی

1. Verbal and mental projection
2. Concurrence, complementary, and enhancement
3. Gill
4. Clarification
5. Exposition
6. Martinec and Salway
7. Homospatality
8. Lim
9. Augmentation
10. Divergence

و کلامی عقاید، افکار و گفتار افراد می‌پردازد. یکی از نمونه‌های آشکار این دسته، سخن ذهن یا سخن درون است. ویژگی این دسته نمایش افکار و عقاید شرکت‌کنندگان در بالا نگاره به صورت متن درون یک حباب^۱ است (وو، ۲۰۱۴).

پیوستگی بین متن نگاره در ساختار معنایی بینافردی

معنای بینافردی به دو صورت معنای هم‌کنشی و سنجشی وجود دارد. معنای بینافردی به جهت نگاه شرکت‌کنندگان در نگاره و نقش گفتاری متن مربوطه به نگاره اشاره می‌کند. مطابق نظریه کرس و فان لیوون (۱۹۹۶) معنای هم‌کنشی به جهت نگاه شرکت‌کنندگان نگاره اشاره می‌کند؛ اگر شرکت‌کنندگان در نگاره به صورت مستقیم به بینندگان نگاه کنند، تصویر «فراخوانده»^۲ نامیده می‌شود، اما در صورتی که آن‌ها به بینندگان نگاه نکنند، تصویر «عرضه یا نشاندهنده»^۳ نامیده می‌شود. بنا بر نظریه هالیدی معنای سنجشی چهار نوع نقش گفتاری شامل ارائه اطلاعات، تقاضای اطلاعات، ارائه کالا و خدمات و تقاضای کالا و خدمات^۴ را برای متون وابسته به نگاره‌ها در برمی‌گیرد (تامپسون^۵، ۱۹۹۷).

روابط بین متن نگاره در ساختار معنایی متنی

معنای متنی میان نگاره و متن به ارزش اطلاعات اشاره می‌کند. این اطلاعات به دو صورت اطلاعات نو و کهنه^۶ و اطلاعات واقعی و آرمانی^۷ اند (فان لیوون، ۲۰۰۵). در انگلیسی چیدمان از سمت چپ به راست است. آنچه در سمت چپ قرار می‌گیرد معنای بدیهی و داده شده یا اطلاعات کهنه است و اشاره به چیزی می‌کند که همه بر سر آن توافق دارند، ولی آنچه در سمت راست قرار می‌گیرد، معنای جدید یا اطلاعات نو است که جای بحث و مجادله دارد (رضایی، ۱۳۹۳). برخی از عناصر در بالای نگاره و برخی دیگر در پایین تصویر می‌آیند. آنچه در قسمت بالا قرار می‌گیرد آرمانی و آنچه در قسمت پایینی قرار می‌گیرد، واقعی است.

1. Speech bubble
2. Demand
3. Offer
4. Giving and demanding goods and services
5. Thompson
6. Old and new
7. Ideal and real

مواد و روش پژوهش

در این پژوهش، مجموعه کتاب‌های امریکن انگلیش فایل و کاتینگ ایچ مورد بررسی قرار گرفت. کتاب‌های کاتینگ ایچ اولین بار در سال ۲۰۰۱ توسط انتشارات لانگمن در سه سطح مبتدی، متوسط و پیشرفته در شش جلد برای زبان‌آموزان انگلیسی منتشر شد و در سال ۲۰۰۵ تجدید چاپ گردید. کتاب‌های امریکن انگلیش نیز در شش جلد در سال ۲۰۱۴ توسط انتشارات آکسفورد منتشر شد. در این پژوهش از شیوه کیفی (تجزیه و بررسی محتوایی) و بر اساس نظریه نقش‌گرای نظام‌مند هالیدی و نشانه‌شناسی اجتماعی کرس و فان لیوین، برای پاسخ به سؤالات پژوهش، نگاره‌ها و متن‌ها تجزیه و واکاوی و پیوستگی میان آن‌ها بررسی شد. در طی انجام این پژوهش، بیش از ۷۰ تصویر از مجموعه کتاب‌های مذکور مورد تجزیه و تحلیل محتوایی قرار گرفتند که در این مقاله، هشت نگاره برای نمونه گزینش و همراه با لایه متنی بررسی شده‌اند.

یافته‌های پژوهش

پیوست تناسب میان نگاره و تصویر

تصویر چند شیوه‌ای (۱) نشان دهنده کودکی است که به کمک مادرش در حال نوشیدن نوشابه سون‌آپ است. این تصویر تبلیغاتی بی‌ضرر بودن این نوع نوشابه را حتی برای کودکان شیرخوار نشان می‌دهد. بر مبنای معنای اندیشگانی این نگاره و متن مرتبط به آن، در زیر مجموعه «سازگاری و تناسب» قرار می‌گیرند. نخست آن‌که متن و نگاره باهم سازگارند و هر دو ویژگی‌های نوشابه سون‌آپ را به تصویر می‌کشند. دوم آنکه نگاره مقابل و متن مربوط به آن در دسته «توضیحی» قرار می‌گیرند؛ به بیان دیگر، طراحان این کتاب با انتخاب این متن تلاش می‌کنند توضیحی برای روشنی و وضوح تصویر ارائه دهند. در نگاه اول، آنچه طراح آن در نگاره به نمایش گذاشته است، غیرعادی است و انتظار نمی‌رود یک کودک نوشابه بنوشد؛ اما، نوشته زیر نگاره نشان‌دهنده این است که چرا یک کودک می‌تواند نوشابه سون‌آپ بنوشد.

تصویر ۱

(برگرفته از کتاب امریکن انگلیش فایل ۴، صفحه ۸۴)

بر مبنای نظریه کرس و فان لیوین معنای بینافردی، نگاره بالا دارای دو سطح هم‌کنشی و سنجشی است. کودک در حال نوشیدن نوشابه و نگاه کردن به مادر است و هیچ‌گونه تماس چشمی و هم‌کنشی با بینندگان ندارد، پس این تصویر، نمایانگر یک نگاره نشادهنده محسوب می‌شود. در این گونه نگاره‌ها، بینندگان، مشاهده‌کننده‌اند و شرکت‌کنندگان در نگاره مخاطب را وادار می‌کنند به گونه‌ای به آن‌ها بنگرد که گویی خود از نگاه بیننده با خبر نیست. در مجموع، افراد شرکت‌کننده با بینندگان وارد هم‌کنشی چشمی نمی‌شوند؛ اما، بر اساس معنای سنجشی، دو جمله درشت‌تر و واضح‌تر از متن نوشته در زیر نگاره‌اند. مطابق نظریه هالیدی جمله بالایی‌تر (چرا ما خردسال‌ترین مشتریان را داریم؟) به صورت پرسشی آمده است و از خوانندگان تقاضای اطلاعات دارد. جمله پایینی‌تر (هیچ چیزی مثل سون آپ نمی‌چسبه!) جمله‌ای تبلیغاتی است و به صورت پیشنهادی نوشته شده است. طراح تصویر با استفاده از دو نوع نقش گفتاری، هدفی خاص را داشته است. او در ابتدا با طرح یک سؤال، ذهن خواننده و مخاطب را آماده کرده است و سپس به‌وی پیشنهاد مصرف نوشابه سون آپ را می‌دهد.

بر اساس معنای متنی، بطری نوشابه سون‌آپ به‌عنوان اطلاعات نو در سمت راست و کودک به‌عنوان اطلاعات کهنه در سمت چپ قرار گرفته است. این خود نشانگر این است که طراح با این شیوه قصد معرفی و تأکید بر اهمیت این نوشابه داشته است. به‌بیان دیگر اطلاعات کلی (یعنی کودک) در سمت چپ و اطلاعات خاص (یعنی نوشابه) در سمت راست قرار گرفته است. قرار گرفتن بطری نوشابه در مرکز تصویر یکدست‌کننده عناصر حاشیه‌ای است و ارزش بالاتری نسبت به عناصر حاشیه‌ای دارد.

پیوند توضیح و تفسیر میان متن و نگاره

نگاره چند شیوه‌ای (۲) نشاندهنده کودک دختر و پسری است که در حیاط مدرسه در حال دویدنند، همه خوشحالند و با تمام وجود در حال رقابتند. این نگاره، بیانگر روزهای خوش مدرسه در گذشته است. بر مبنای معنای اندیشگانی، عنوان متن تلاش می‌کند که به توضیح و شفاف سازی متن اصلی بپردازد. اگرچه متن و تصویر اطلاعات جدیدی به هم نمی‌افزایند و متن به طور دقیق، همان چیزی را نشان می‌دهد که در نگاره وجود دارد. در نتیجه، متن و نگاره همپای همند. این پیوند میان متن و نگاره باعث می‌شود که متن و نگاره انسجام پیدا کنند و پیام محکم‌تری به مخاطب فرستاده شود.

بنابر معنای بینافردی، این نگاره دارای دو معنای هم‌کنشی و سنجشی است. کودکان در حال دویدنند، و با بینندگان تماس چشمی دارند. پس این یک نوع نگارنده فراخوانده است و شرکت‌کنندگان سعی می‌کنند بینندگان را با خود همراه کنند و آن را مانند خود درگیر این عمل نمی‌کند. این گونه نگاره‌ها باعث می‌شوند که بیننده خود را عضوی از شرکت‌کنندگان بداند و نزدیکی و همبستگی با شرکت‌کنندگان در نگاره برقرار کند. عنوان متن این نگاره، نیز به‌نام ترانه کت استیونز (Cat Stevens) خواننده انگلیسی است. همچنین، سه نوع نقش گفتاری در متن مربوط به این نگاره وجود دارد. مطابق نظریه هالیدی، عنوان متن بالا به شیوه امری است و متن اصلی این نگاره شامل دو نقش گفتاری خبری و پرسشی است. طراح این تصویر با نوشتن جمله امری تلاش می‌کند که بیننده یا مخاطب را وادار کند که روزهای خوش مدرسه را به یاد آورد و سپس پرسش‌هایی درباره آن روزها از بیننده یا مخاطب بپرسد و از او بخواهد که به آن‌ها پاسخ دهد.

Language focus 2
used to

Remember the days of the old schoolyard

Remember the days of the old schoolyard
We used to laugh a lot
Don't you remember the days of the old schoolyard

When we (1) _____ imaginings
And we (2) _____ all kinds of things
And we (3) _____
And (4) _____ love
Yes, I do, oh and I (5) _____ you

Remember the days of the old schoolyard
We used to (6) _____ a lot
Don't you remember the days of the old schoolyard

When we (7) _____ simplicity
And we (8) _____ warm toast for tea
And we (9) _____ and (10) _____ love
Yes, I do, oh and I (11) _____ you

Analysis

1 Which of the following sentences describes:
• a single action in the past?

تصویر ۲

(برگرفته از کتاب کاتینگ ایچ ۴، صفحه ۱۸)

بنابر معنای متنی، متن اصلی این نگاره به مثابه اطلاعات کهنه، در سمت چپ قرار گرفته است و بخش کوچکی از تصویر را شامل می‌شود. مطابق نظریه کرس و فان لیوین این ویژگی نشان می‌دهد که این تجربه‌ها برای همه کسانی که به مدرسه رفته‌اند، اتفاق افتاده‌اند و همه بر سر آن توافق دارند. به همین جهت، تصویر کودکان به مثابه اطلاعات نو در سمت راست نگاره قرار گرفته است.

پیوستگی توضیح و تکمیل میان متن و نگاره

Debrett's, a well-known publisher, has been producing guides on how people should behave since the 1900s, including *Debrett's Etiquette and Modern Manners* and *The English Gentleman*. Nowadays it still offers advice on what (and what not) to do in social situations.

DEBRETTS

guide to
cell phone etiquette

- 1 Think what your ringtone says about you**
If you're sometimes embarrassed by your ringtone, it's almost certainly the wrong one and you should change it.
- 2 When in doubt, use silent or vibrate mode**
It may surprise your companions when you suddenly switch an invisible, silent phone, but at least they won't have to listen to your ringtone.
- 3 Take notice of who is around you**
Make sure your conversation isn't disturbing other people. Intimate conversations are never appropriate in front of others.

- 4 Respect quiet zones**
You must not use your phone in quiet zones on trains or in hotels. That is the reason why they exist.
- 5 Never shout**
Your phone is not a megaphone. You don't have to shout. And don't shout because you think reception is poor. It won't make any difference.
- 6 People with you deserve more attention than those at the end of a phone**
Whenever possible, turn off your phone in social situations and at meetings, or put it on vibrate. If you have to keep your phone on because you are expecting an important call, apologise in advance.
- 7 Don't continue on with phone conversations when you are in the middle of something else**
This is especially true if you are in banks, stores, etc. It is insulting not to give the people who are serving you your full attention.
- 8 Think about where you are calling from**
Don't make too many calls in inappropriate places. Put your phone on vibrate in meetings, movies, etc. If you must make a call in the car, use a hands-free set.

Adapted from *Debrett's Modern Manners*

3

تصویر ۳

(برگرفته از کتاب امریکن انگلیش فایل ۳، صفحه ۳۸-۳۹)

تصویر (۳) نشان‌دهندهٔ مردی است که در مکانی عمومی مثل سینما در حال صحبت کردن با تلفن است. همه مردان و زنانی که اطراف او نشسته‌اند از این اتفاق ناراحت و عصبانی‌اند و از او انتظار دارند که آنجا را ترک کند. بر اساس معنای اندیشگانی، طراح تصویر در کتاب تلاش کرده است با نوشتن کلمه (DEBRETTS) توجه خوانندگان را به راهنمای تلفن و استفاده درست از تلفن همراه جلب کند. با آوردن عنوان، طراح نگارگر سعی بر آن داشته است که به توضیح متن اصلی بپردازد، از این رو، بینندگان می‌توانند از آنچه در متن اصلی می‌خوانند یک دیدگاه کلی داشته باشند. متن اصلی اطلاعات تازه‌ای را به تصویر اضافه می‌کند و طراح تصویر با این اطلاعات به‌بیننده یا خواننده کمک می‌کند که با فرهنگ درست استفاده از تلفن همراه، در مکان‌های عمومی آشنا شود.

بنابر معنای بینافردی، نگارهٔ بالا دارای دو معنای هم‌کنشی و سنجشی است. در این نگاره، همهٔ افراد شرکت‌کننده به‌بیننده نگاه نمی‌کنند و با او وارد هم‌کنشی چشمی نمی‌شوند، با این

کار آن‌ها به بیننده نشان می‌دهند که استفاده از تلفن همراه در مکان‌های عمومی اشتباه است. اگر چه فرد مورد نظر به افراد کناری خود نگاه نمی‌کند؛ ولیکن، تقریباً همه افراد شرکت‌کننده با حالت عصبانی به فردی که با تلفن همراه خود صحبت می‌کند، نگاه می‌کنند. بنابراین، سه نوع نقش گفتاری در متن مربوط به تصویر وجود دارد. مطابق نظریه هالییدی، عنوان این متن به شیوه پیشنهادی است، ولی متن اصلی این تصویر حاکی از دو نقش گفتاری خبری و امری است. به نظر می‌رسد که با نوشتن عنوان به صورت پیشنهادی طراح تصویر تلاش می‌کند به فرهنگ‌سازی در باره شیوه استفاده از تلفن همراه بپردازد.

g) She wrote her first story, *Rabbit*.
 h) She worked in Portugal as an English teacher.
 i) She was unemployed.

3 [10.4] Listen and read to check your answers.

The Writer and the Wizard

J.K. Rowling was born in England in 1965. She loved reading, and wrote her first story, "Rabbit", when she was only six years old. She studied French at university, then worked as a secretary in London. She had the idea for Harry Potter when she was on a train. "Harry just walked into my head," she said later. She started writing the first Harry Potter book the next day.

In 1992 she went to live in Portugal for three years. She wrote Harry Potter in the morning, and worked as an English teacher in the afternoon and evening. She got married to a Portuguese TV journalist and had a daughter called Jessica. Then she returned to Britain and lived in Edinburgh, in Scotland. She was unemployed at that time, and wrote in cafes because they were warmer than her small flat. After five years she finished the first book, "Harry Potter and the Philosopher's Stone". The book sold millions of copies all over the world, and Joanne Kathleen Rowling became very famous. She is now very rich, but she still writes her books in cafes!

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

(برگرفته از کتاب کاتینگ ایچ ۱، صفحه ۸۴)

نگاره (۴) نشان‌دهنده نویسنده رمان هری پاتر، نگاره‌ای از فیلم هری پاتر و تصویری از جلد یکی از نسخه‌های این رمان‌هاست. بر اساس معنای اندیشگانی، به نظر می‌رسد که طراح نگاره با آوردن این عنوان، تلاش می‌کند که به توضیح، شفاف‌سازی و تفسیر بیشتر تصویر و متن اصلی بپردازد. سپس با دادن اطلاعات جدید در متن اصلی درباره این رمان و نویسنده آن، درصدد است که خواننده را با این رمان و نویسنده آن آشنا کند. در نتیجه، آوردن این اطلاعات

باعث می‌شود معنای تصویر و متن برای مخاطب (فراگیران زبان انگلیسی) آشکار شود. بنابر معنای بینافردی، تصویر بالا دارای دو معنای تعاملی و هم‌کنشی است. در برخی از نگاره‌های موجود در کتاب‌های کاتینگ ایچ همانند نگاره هری پاتر نگاره‌ای از نوع عرضه یا نشان دهنده‌اند و افراد شرکت‌کننده با بیننده وارد هم‌کنشی چشمی نمی‌شوند. نویسنده نگاره بالا از گونه نگاره فراخوانده است و شرکت‌کنندگان با هم‌کنشی چشمی خود سعی بر این دارند که خوشحالی و رضایت خود را از شرایط موجود ابراز کنند. در اینجا، شیوه گفتاری متن اصلی و عنوان نیز به‌صورت جمله‌ای است و به‌خواننده اطلاعات جدید می‌دهد. طراح، بر اساس معنای متنی، نویسنده و متن اصلی را در سمت چپ و آنچه که از فیلم هری پاتر گزیده شده را در سمت راست‌اند؛ بنابراین، تصویر حاکی و حامل اطلاعات نو و متن اصلی و تصویر نویسنده حاکی از اطلاعات کهنه یا اطلاعاتی‌اند که خوانندگان و بینندگان بر سر آن به نوعی توافق دارند.

پیوستگی توضیح میان متن و نگاره

نگاره شماره (۵) صدها مرد و زن را نشان می‌دهد که در صف طولانی ایستاده‌اند. آن‌ها با در دست داشتن چتر در باران منتظر مسابقه یا رویدادی مهم‌اند. بر اساس معنای اندیشگانی، عنوان و نوشته متن، توضیح دهنده و روشنگر نوشتار متن‌اند. متنی که صدها نفر را نشان می‌دهد که با وجود شرایط بد آب و هوایی، در یک مسابقه پاپ شرکت کرده‌اند تا آن‌ها هم یکی از پنج نفر عضو گروه پاپ باشند.

بنابر معنای بینافردی، نگاره بالا دارای دو معنای هم‌کنشی و سنجشی است. اگرچه این نگاره از زاویه بالا گرفته شده است، اما از نوع نگاره نشان‌دهنده است و هیچ یک از شرکت‌کنندگان به بیننده نگاه نمی‌کنند و با او وارد هم‌کنشی چشمی مستقیم نمی‌شوند. نوع نقش گفتاری در متن و عنوان نگاره نیز به‌صورت خبری است و اطلاعاتی را در مورد نگاره به خوانندگان این متن می‌دهد.

Hopeful pop stars brave the rain

- Hundreds of wannabe pop stars waited patiently in the rain outside London's Wembley Conference Centre yesterday. They were all hoping for the chance to star in a TV talent competition which will see five youngsters chosen to create a new pop group.
- First in the queue was 20-year-old Catherine Hill from Hayes in Kent.
- 'I've been here since midnight,' she said as the doors opened. 'I've got thirty seconds to show what I can do. I know it's going to be worth it.'
- 'I've wanted to be a pop star ever since I was little,' said 18-year-old Anton Yardley from Northampton. 'I've been taking singing and dancing lessons for over a year ... this is my big chance!'
- But judge Davina McAndrew was less optimistic when we spoke to her at the end of the day. 'Occasionally, you see someone who you know is going to be a star. But, to be honest, I haven't seen anything that really excites me today.'

تصویر ۵

(برگرفته از کتاب کاتینگ ایچ ۳، صفحه ۱۱۸)

طراح بر اساس معنای متنی، تصویر را در سمت چپ و متن اصلی را در سمت راست قرار داده است. این تصویر به مثابه اطلاعات کهنه و متن اصلی به مثابه اطلاعات نو است. این بیانگر آن است که متن اصلی اطلاعات جدید و بیشتری درباره تصویر ارائه می‌دهد. همچنین، متن اصلی فضای بیشتری را به خود اختصاص داده است و از اهمیت بیشتری نسبت به تصویر برخوردار است.

پیوستگی تکمیل و گزارش کلامی، ذهنی میان متن و نگاره

تصویر (۶) نشانگر مرد و زنی به نام‌های آدرین و تینا است که هر دو روی صندلی

نشسته‌اند. تینا دست‌های خود را زیر چانه گذاشته و همزمان در حال نگرستن به مرد و فکر کردن است. آدرین نیز در حال فکر کردن است، ولی مشخص نیست به چه چیزی نگاه می‌کند. دو نوع رابطه میان متن و نگاره وجود دارد. به نظر می‌رسد که خود متن اصلی اطلاعات جدیدی به نگاره اضافه نمی‌کند، ولی پیام ذهنی این افراد به «گزارش ذهنی و کلامی» افکار آن‌ها می‌پردازد و رابطه دوم میان نگاره و متن را بیان می‌کند. مشخص است که پرسش‌هایی در ذهن این افراد وجود دارد. شرکت کننده مرد چنین سؤالاتی را از خود می‌پرسد: آیا به میهمانی برویم یا در خانه بمانیم؟ آیا با ماشین خودمان برویم یا تاکسی بگیریم؟ زود برویم یا دیر؟ شرکت کننده زن نیز در افکار خود از مرد می‌خواهد که زود در این باره تصمیم بگیرد.

Listen again and complete the dialogue.

Tina Hi, Adrian.
Adrian Oh, Hi, Tina.
T It's Alice's party tonight. You are going, aren't you?
A I don't know. I'm not sure. I might _____, but I might not. I can't decide.
T Oh, come on. It'll be good. A lot of Alice's friends are going to be there. You might _____.
A Yes, that's true... OK. I'll go then.
T Great. Should we take a taxi there?
A No, I'll take my car... No, wait. It might _____ to park. Let's take a taxi.
T OK. What time should I get the taxi for? 9:30?
A Yes... No... Listen. I'll take my car. I'll pick you up at 9:00.
T Are you sure about that?
A Yes, I'm sure... I think.

تصویر ۶

(برگرفته از کتاب امریکن انگلیش فایل ۲، صفحه ۸۰).

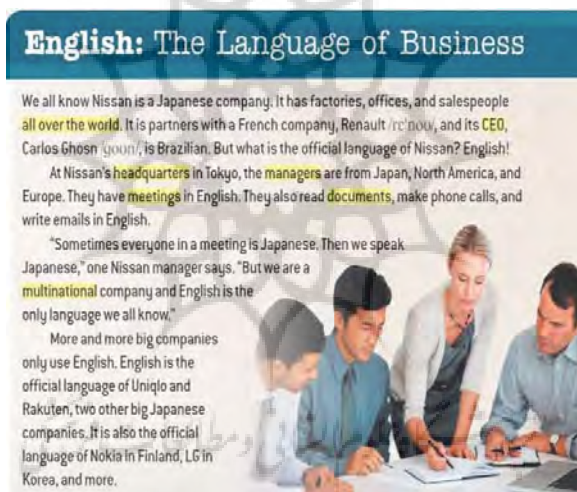
بنابر معنای بینافردی، تصویر فوق دارای دو معنای تعاملی و هم‌کنشی است. این تصویر، از نوع تصویر نشاندهنده است؛ هر دو شرکت کننده به‌بیننده نگاه نمی‌کنند و با او وارد هم‌کنشی چشمی نمی‌شوند. اگرچه شرکت کننده زن در تصویر به مرد نگاه می‌کند. متن اصلی مربوط به این تصویر دارای دو نقش گفتاری پرسشی و خبری است.

بر اساس معنای متنی، گفته‌های این افراد در قسمت بالای تصویر اصلی قرار گرفته است. این خود نشانگر آن است که این افکار ایده‌آل هستند و از واقعیت فاصله دارند. علت این امر این است که این افکار فقط در ذهن افراد شرکت کننده اتفاق می‌افتند و شاید در واقعیت وجود

نداشته باشند یا هرگز بیان نشوند؛ اما، تصویر اصلی واقعی‌تر و نشان‌دهنده دو فرد شرکت‌کننده، یعنی دنیای واقعی تینا و آندریان است.

پیوستگی تمثیل و توضیح میان متن و نگاره

شرکت کنندگان در تصویر (۷) سه مرد و یک زن هستند. هر سه مرد بر روی صندلی نشسته‌اند و با دقت به حرف‌های زن که ایستاده است، گوش می‌دهند. به احتمال شرکت‌کننده زن در حال توضیح مطلبی برای آن‌هاست. بر اساس معنای اندیشگانی، متن اصلی تمثیلی از عنوان است؛ اما، نگاره تلاش می‌کند تا متن را شفاف‌سازی کند. متن نیز نگاره را به روشنی تفسیر می‌کند.

تصویر ۷

(برگرفته از کتاب امریکن انگلیش فایل ۱، صفحه ۳۵)

نگاره بالا بر اساس معنای بینافردی دارای دو معنای هم‌کنشی و سنجشی است. آدم‌های نگاره به‌بیننده نگاه نمی‌کنند، در نتیجه تصویر (۷) یک‌نوع نگاره از نوع نشان‌دهنده است، در این‌گونه نگاره‌ها افراد شرکت‌کننده سعی دارند خود را به‌بیننده نشان دهند. شیوه گفتاری در این حالت، به‌صورت جمله است و طراح با آوردن عنوان تلاش می‌کند که اطلاعاتی را

به‌خواننده بدهد. شیوه گفتاری متن اصلی این نگاره نیز به‌صورت جمله و پرسشی است. هدف طراح پرسش، سنجش میزان اطلاعات خواننده است، اگرچه خودش تلاش می‌کند که به‌سوال مطرح شده، پاسخ دهد.

بر اساس معنای متنی، بخش متنی مربوط به این نگاره در سمت چپ به‌عنوان اطلاعات کهنه قرار داده شده است و بخش تصویری آن در سمت راست، به‌عنوان اطلاعات نو آمده است. شاید قصد طراح از آوردن اطلاعات به چنین شیوه‌ای، معرفی و شناساندن کارکنان یا مدیران این شرکت است.

پیوستگی واگرایی میان متن و نگاره

تصویر (۸) نشان‌دهنده زنی است که به هنگام رانندگی، با دست راست هم فرمان و هم وسیله آرایش (ریمپل) را گرفته است و با دست چپ همزمان در حال آرایش کردن و صحبت با تلفن همراه است. بر مبنای معنای اندیشگانی، عنوان متن هم با متن اصلی و هم با نگاره در تضاد است. یعنی با وجود این‌که عنوان در نگاره، بیانگر مخالفت با این کارهای خطرناک هنگام رانندگی است؛ اما، متن اصلی فهرستی از کارهای خطرناک هنگام رانندگی را ارائه داده است. در کنار این فهرست، نگاره یاد شده هم خانمی جوان را نشان می‌دهد که همزمان هم در حال آرایش و هم صحبت در هنگام رانندگی است.

تصویر ۸

(برگرفته از کتاب امریکن انگلیش فایل ۳، صفحه ۲۷)

بر اساس معنای بینافردی، نگاره بالا دارای دو معنای هم‌کنشی و سنجشی است. زن شرکت کننده در این نگاره به‌بیننده نگاه نمی‌کند در نتیجه نگاره (۸)، نوعی نگاره نشاندهنده است. عدم وجود هم‌کنشی چشمی زن با بیننده حاکی از این است که هنگام رانندگی باید بسیار مراقب بود و از انجام کارهای خطرناک و پرمخاطره جلوگیری کرد. اگرچه شیوه گفتاری متن اصلی در تصویر به صورت است و به‌خواننده اطلاعات می‌دهد، اما شیوه گفتاری عنوان این تصویر به صورت پرسشی است و طراح نگاره با طرح این پرسش از خواننده درخواست ارائه اطلاعات می‌کند.

نتیجه‌گیری

امروزه، بررسی و تجزیه و واکاوی جداگانه متن و نگاره به‌نوبه خود از اهمیت بالایی در کتاب‌های آموزشی برخوردار است و هرکدام از آن‌ها به‌تنهایی، منبع مهمی برای ارتباط زبان‌آموزان با زبان می‌باشند؛ اما، قرارگرفتن متن و نگاره در کنار هم در کتاب‌های آموزشی زبان خارجی، نقش مهمی در سرعت بخشیدن به انتقال مفاهیم ایفا می‌کنند. ساختار کتاب‌های آموزشی زبان، مانند فیلم‌ها که از دو جنبه صوتی و نگارگری تشکیل شده است، چند شیوه‌ای است؛ با این تفاوت که کتاب‌های آموزشی دو جنبه متنی و تصویری دارند و معنا از طریق انتخاب متن و نگاره‌ای مرتبط، توسط زبان‌آموز دریافت یا به‌وی منتقل می‌شود. از همین رو، مدرسان و زبان‌آموزان به فهم و درک رابطه بین متن و تصویر در کتاب‌های آموزشی چند شیوه‌ای زبان انگلیسی نیاز دارند (ریچارد، ۲۰۰۱). از سوی دیگر، باید توجه داشت که انتخاب انواع مختلف نشانه بر رابطه متن و تصویر، تأثیر شناختی یا زیبایی‌شناختی می‌گذارد که آگاهی از آن در امر آموزش زبان نیز دارای اهمیت می‌باشد. از این رو، این مقاله از هم‌کنشی دو نظریه هیلیدی (۱۹۷۸) و کرس و فان‌لیوین (۲۰۰۶) برای بررسی نگاره‌ها و متن‌های مجموعه کتاب‌های آموزشی زبان انگلیسی کاتینگ ایچ (۲۰۰۵) و امریکن انگلیش فایل (۲۰۱۴) در انتقال معنا و مفاهیم بهره برد. نتایج بررسی حاکی از آن است که رابطه‌ای مشخص بین نگاره‌ها و متن‌های موجود در این کتاب‌ها وجود دارد. در سطح معنای اندیشگانی، این روابط به دو صورت تفصیلی و گزارش کلامی و ذهنی ظاهر می‌شوند. در سطح معنای بینافردی، افراد شرکت‌کننده در نگاره‌ها به دو صورت فراخوانده و نشان‌دهنده حضور می‌یابند و نقش‌های گفتاری عنوان‌های مرتبط با نگاره‌ها نیز به چهار صورت خبری، پرسشی، پیشنهادی و امری بیان می‌شوند. همچنین، در سطح معنای متنی، نگاره‌ها و متن‌های مربوط به آن‌ها به صورت

اطلاعات کهنه و نو و یا ایده‌های ایده‌آل و واقعی مطرح می‌شوند. در مجموع، می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که طراحان این مجموعه کتاب‌ها تلاش می‌کنند با برقراری پیوستگی مناسب بین نگاره و متن، فرایند یادگیری زبان انگلیسی را تسریع و به تبادل دانش و اطلاعات کمک نمایند؛ هر چند که در برخی مواقع این شیوه بطور آگاهانه یا ناآگاهانه برای انتقال مفاهیمی به کار برده می‌شود که چندان مناسب برای زبان آموزان انگلیسی در ایران نمی‌باشد. یافته‌های این پژوهش، فراگیران، مدرسان زبان خارجی و تهیه‌کنندگان کتاب‌های آموزشی زبان را بر آن می‌دارد که در گام نخست، هم به جنبه‌های متنی هم به جنبه‌های نگارگری در کتاب‌های آموزش و یادگیری زبان خارجی برای درک و یا انتقال مطالب اهتمام بورزند. در گام دوم، می‌بایست به بررسی جنبه‌های مختلف تاثیر مثبت و منفی نگاره‌های مرتبط به متن بر شکل‌گیری دانش زبانی و فرهنگی زبان‌آموزان به‌ویژه در سطوح مبتدی زبان پردازند تا با فرایند رشد ادراکی و ذهنی زبان‌آموزان ایرانی هماهنگی داشته باشد. همچنین دست اندرکاران آموزش زبان انگلیسی باید به‌هنگام بررسی این جنبه‌ها با دید انتقادی و با بهره از ابزارهایی چون نشانه‌شناسی تصویری و تحلیل کلام به پیام‌های پوشیده در تصاویر پردازند تا مانع از آسیب فرهنگی در فرایند فراگیری زبان انگلیسی با استفاده از کتاب‌های آموزشی زبان خارجی در ایران گردند.

منابع

- رضایی، ط. (۱۳۹۳). بازنمایی جنسیت در متون دیداری کتاب‌های آموزشی زبان انگلیسی به غیر انگلیسی‌زبانان از منظر نشانه‌شناسی تصویری. *جستارهای زبانی*. دوره ۳، شماره ۲۴، صص ۱۱۵-۱۴۰.
- Cunningham, S., Moor, P., Eales, F., & Comyns, J (2005). *Cutting edge series* (2nd ed.). London: Pearson Longman.
- Gill, T. (2002). *Visual and verbal playmates: An exploration of visual and verbal modalities in children's picture books*. Unpublished master's thesis, University of Sydney, Australia.
- Halliday, M. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. (1994). *An introduction to functional grammar* (2nd ed.). London: Edward Arnold.
- Hutchinson, T., & Torres, E. (1994). The textbook as agent of change. *ELT Journal*, 48(4), 315-328.

- Kress, G. & van Leeuwen, Th. (1996). *Reading images, the grammar of visual design*. (1st ed.). New York: Routledge.
- Kress, G. & van Leeuwen, Th. (2006). *Reading images, the grammar of visual design*. (2nd ed.). New York: Routledge.
- Lester, D. M. (2000). *Visual communication with messages* (2nd ed.). Boston: Wadsworth.
- Latham-Koening, C., Oxenden, C., & Seligson, P. (2014). *American English file series* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Lim, V.F. (2004). Developing an integrative multi-semiotic model. In K. O'Halloran (Ed.). *Multimodal discourse analysis: Systemic functional perspectives* (pp. 220-246). London: Continuum.
- Martinec, R., & Salway, A. (2005). A system for image-text relations in new (and old) media. *Visual Communication*, 4(3), 337-371.
- Nordensvärd, E. (2010). *Multimodality: An EFL textbook comparison using multimodal discourse analysis*. Retrieved February 2016 from World Wide Web: <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:395278/FULLTEXT01.pdf>
- Parsa, A. F. (2004). *Visual semiotics: How still images mean? Interpreting still images by using semiotic approaches*. Retrieved September 15, 2015, from World Wide Web: http://www.citizendev.webs.com/pdfs_and_readings/visualesemiotics.pdf
- Richards, C. (2001). Hypermedia, internet communication, and the challenge of redefining literacy in the electronic age. *Language Learning and Technology*, 4(2), 59-77.
- Schwarcz, J. (1982). *The ways of the illustrator: Visual communication in children's literature*. Chicago: American Library Association.
- Sipe, L. R. (1998). How picture books work: A semiotically framed theory of text-picture relationships. *Children's Literature in Education*, 29(2), 97-108.
- Thompson, G. (1997). *Introducing functional grammar* (2nd ed.). London: Edward Arnold.
- Unsworth, L. (2006). Towards a metalanguage for multiliteracies education: Describing the meaning-making resources of language-image interaction. *English Teaching: Practice and Critique*, 5(1), 55-76.
- van Leeuwen, Th. (2005). *Introducing social semiotics*. London: Routledge.
- Wu, S. (2014). A multimodal analysis of image-text relations in picture books. *Theory and Practice in Language Studies*, 4(7), 1415-1420.